

ТАҚЫРЫП-5. САЛЫҚ ЖӘНЕ САЛЫҚ ЖҮЙЕСІ

Мазмұны:

- 5.1 Салықтар туралы түсінік және олардың әлеуметтік-экономикалық мәні мен функциялары
- 5.2 Қазақстан Республикасының салық жүйесін ұйымдастыру
- 5.3 Салықтар алымдарын ұйымдастыру
- 5.4 Салықтың түрлері

Негізгі ұғымдар:

- Салық
- Салық элементтері
- Салық салу қағидалары
- Салық функциялары
- Салық жүйесі

***Мақсаты:** салықтардың ұғымдары мен функцияларын, олардың жіктелуін, салықтық әкімшілендіруді және арнаулы салық режимдерін оқу.*

5.1 Салықтар туралы түсінік және олардың әлеуметтік-экономикалық мәні мен функциялары

Ұйымдық-құқықтық жағынан салықтар- бұл мемлекет біржақты тәртіппен заң жүзінде белгіленген, белгілі бір мөлшерде және мерзімде бюджетке төленетін қайтарусыз және өтеусіз сипаттағы міндетті ақшалай төлемдер.

Салықтардың *экономикалық мәні* олардың өзінің функциялары мен міндеттерін жүзеге асыру үшін мемлекет жұмылдыратын ұлттық табыстың бір бөлігі болып табылатындығында. Салықтар қаржының бастапқы категориясы болып табылады. Салықтар мемлекетпен бірге пайда болды және мемлекеттің өмір сүріп, дамуының негізі болып табылады.

Салықтар барлық елдерде олардың қоғамдық-экономикалық құрылысы мен саяси іс-бағытына қарамастан ұлттық мемлекет кірістерінің негізгі көзі – ұлттық табысты қайта бөлудің басты қаржылық құралы, мемлекеттің кірістері және бюджеттің кірістерін қалыптастырудың шешуші көзі болып табылады.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 35-бабында: заңды түрде белгіленген салықтарды, алымдарды және өзге де міндетті төлемдерді төлеу әркімнің борышы әрі міндеті болып табылады, деп жазылған.

Салықтарда ежелден салық жүктемесін (салық ауыртпалығын) бөлудің екі қағидасы қалыптасқан:

- пайда (алынған игіліктер) қағидасы
- “қайыр көрсету” (төлем қабілеттілігі) қағидасы

Бұл дегеніміз алынған игіліктерге және төлем қабілеттілігіне салық салудың қағидаларын пайдалану салық мөлшерлемелерін белгілеуге және табыстың өсуіне қарай олардың өзгеруіне әкеп соғады.

Салықты ұтымды ұйымдастырудың классикалық қағидасын бұрын А Смит ұсынған еді. Олар мыналар:

- салық салу төлеушінің әрқайсысының табысына сәйкес алынуы тиіс. Бұл деген **әділеттік қағидаты** болып табылады.
- Салықтың мөлшері мен оны төлеу мерзімі алдын ала және дәл анықталуы керек. Бұл **анықтылық қағидасы**.
- әрбір салық салық төлеуші үшін неғұрлым қолайлы уақытта және әдіспен алудың тиіс. Бұл да **қолайлылық қағидасын** білдіреді.

- Салықты алудың шығындары өте аз болуы тиіс. Бұл **үнемділік қағидасы**. Бұл қағидаларды пайдалану салық салуда зорлық зомбылықты жоқ етті, бұл процеске реттемелеуді енгізеді және А Смитке “салықтар- оны төлейтіндерге құлшылықтың нышаны емес, бостандықтың нышаны” деп қорытынды жасауға мүмкіндік берді.

Салық салудың қазіргі қағидасы мынадай:

- 1) Салық салудағы әділдік қағидасы
- 2) Қарапайым қағидасы
- 3) Салықтардың анықтығы
- 4) Жеңілдіктердің ең аз саны
- 5) Салық салудың экономикалық бейтараптығы
- 6) Салық мөлшерлемелерінің салыстырмалығы.

Елімізде салық салу жалпыға бірдей және міндетті болып табылады. Қазақстанның **салық жүйесі** оның бүкіл аумағында барлық салық төлеушілерге қатысты бірыңғай болып келеді. Салық салу мәселелерін реттейтін нормативтік-құқықтық актілер ресми басылымдарда міндетті түрде жариялануға жатады.

Қазіргі кезде салықтар фискалдық, реттеуші және қайта бөлуші болып үшке бөлінеді. Бұлардың әрқайсысы осы қаржы категориясының ішкі белгілері мен өзіндік ерекшеліктерін білдіреді.

Фискалдық функциясы- барлық мемлекеттерге тән негізгі функция. Оның көмегімен бюджеттік қор қалыптасады, мұның өзі салықтардың қоғамдық міндеттерін арттыра түседі. Өйткені салықтар мемлекеттік бюджеттің кірістерін талыстыра отырып, экономиканы, әлеуметтік-мәдени шараларды жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.

Реттеуші функциясы- мемлекеттің экономикалық қызметінің ұлғаюымен байланысты пайда болады. Ол ұлттық шаруашылықтың дамуына қабылданатын бағдарламаларға сәйкес ықпал етеді. Бұл салықтардың нысандарын таңдау, олардың мөлшерлемелерінің, алу әдістерінің өзгеруі, жеңілдіктер мен шегерімдер пайдаланылады.

Қайта бөлу функциясы- бұл арқылы түрлі субъектілер табысының бір бөлігі мемлекеттің қармағына өтеді. Бұл функцияның іс-әрекетінің ауқымы жалпы ұлттық өнімде салықтардан алатын үлесі арқылы анықталады.

Мемлекет салық саясаты- салық саласындағы шаралар жүйесін қоғамның оның нақтылы кезеңдегі әлеуметтік-экономикалық және басқа мақсаттар мен міндеттеріне қарай әзірленген экономикалық саясатқа сәйкес жүргізеді.

5.2 Қазақстан Республикасының салық жүйесін ұйымдастыру.

“Салық” ұғымымен “салық жүйесі” ұғымы тығыз байланысты. Мемлекетте алынатын салық түрлерінің, оны құру мен алудың нысандары мен әдістерінің, салық қызмет органдарының жиынтығы әдетте **мемлекеттің салық жүйесі** деп атайды. Қазақстан егемендікке ие болғаннан кейін 1991-1995 жылдары қабылданған бірқатар заңдарға сәйкес республикада жаңа салық жүйесі қалыптасты. 1991 жылғы желтоқсанның 25-інен бастап біздің елімізде тұнғыш салық жүйесі жұмыс істей бастады. Ол “Қазақстан Республикасының салық жүйесі туралы” заңға негізделді. Бұл заң салық жүйесін құрудың қағидаларын, салықтар мен алымдардың түрлерін, олардың бюджетке түсу тәртібін белгілеген алғашқы құжат болатын. Қазақстанда 1992 жылғы қаңтардың 1-інен бастап 13 жалпы мемлекеттік салық, 18 жергілікті салықтар сен алымдар енгізілді.

Салықтардың, оларды төлеушілердің, салықтарды алу әдістерінің, салық жеңілдіктерінің жиынтығының болатындығынан салық жүйелерінің әжептәуір күрделі үлгілер болуы мүмкін.

Барлық өркениетті елдерде салықтардың бүкіл жиынтығы әртүрлі қағидалар бойынша жіктеледі.

- салық салу объектісілері бойынша
- салықты алатын және салықтан жиналған сомаға билік жасатын органға қарай

- пайдалану тәртібіне бойынша
- объектінің экономикалық белгісі бойынша

Салықтарды салу объектісі бойынша тура және жанама болып бөлінеді.

Тура салықтар- салық төлеушінің кірісі мен мүлкінен тікелей төленген салықтар. Ал жанама салықтар – бағаға немесе тарифке үстеме түрінде белгіленген салық төлеушінің кірістері мен мүлкіне тікелей байланысты емес салықтар. Жанама салықтар қосылған құнға салынатын салық, акциздер жатады. Жанама салықтарға сондай-ақ сыртқы экономикалық қызметтен түсетін түсімдер де (кеден баждары түріндегі, экспортқа және импортқа салынатын салық түріндегі кеден кірістері, ішкі рынокта сатылатын тауарлар бағасы мен олардың фактуралық құнының айырмасы) жатады.

Салықты алатын және оған билік жасайтын органға қарай орталық және жергілікті болып бөледі.

Пайдалану тәртібіне қарай барлық салықтар **жалпы және мақсатты(арнаулы)** болып бөлінеді. Жалпы салықтар тиісті деңгейлердің бюджеттеріне шоғырландырылады және жалпы мемлекеттік қажеттіліктерді қаржыландыруға пайдаланады. Мақсатты (арнаулы) салықтардың нысаналы арналымы болады (мысалы: зейнетақы төлемдерін қалыптастыру үшін пайдаланатын әлеуметтік салық) сияқты.

Объектінің экономикалық белгілері бойынша табысқа салынатын салықтар және тұтынуға салынатын салықтар болып бөлінеді. Табысқа салынатын салықтар дегеніміз- төлеушінің салық салынатын кез келген объекіден алған табыстарынан алынады. Тұтынуға салынатын салықтар дегеніміз- кезінде төленетін шығынға салынатын салықтар.

Мағлұмдамада *деген* салық төлеушілер табыстың көлемі, қажетті жеңілдіктері, шегерімдері көрсетеді және салық сомасын есептеп, төлейді. Олар салықтардың түрлері бойынша салық мағлұмдамасын есепті салық кезеңіне сәйкес тапсырып отырады. Мәселен мынадай салықтарды кейінгі жылдың 31-наурызына деін кешіктірмеу керек: корпорациялық табыс салығын, жеке табыс салығын төлеушілер(арнаулы салық режимін қолданатын заңды тұлғаларды қоспағанда).

Патент – арнаулы салық режимін қолдану құқығын куәландыратын және салық сомасының бюджетке төленгендігін растайтын құжат.

Салықтық есептің екі әдісі қолданылады: *кассалық және есептеу әдістері*.

Кассалық әдісі – табыстар мен шегерімдер жұмысты орындау, қызмет көрсету, мүлікті жөнелту мен кірістеу және ол бойынша жасалынатын ақы төлеу мезетінен бастап есепке алынады. Ал **есептеу әдісі**- табыстар мен шегерімдер ақы төлеудің уақытына қарамастан жұмысты орындау, қызмет көрсету, тауарларды өзкізу және кіріске алу мақсатымен тиеп жіберу мезетінен бастап есепке алынады.

Қазақстан Республикасының салық жүйесі салықтардың, алымдардың және баждардың түрлерін, салық қатынастарын реттейтін құқықтық нормаларды және салық қызмет органдарын кіріктіреді.

5.3 Салықтар алымдарын ұйымдастыру.

Салық салуды ұйымдастыру салық қатынастары нысандарының элементтерін, яғни салық түрлерінің нақты атауларын, сондай-ақ оларды қолданудың тәртібі мен әдістерін, іс-қимылының тәсілдерін кіріктіретін салық механизмін құруға және оның жұмыс істеуіне болады. Қазақстан Республикасының қазіргі салық жүйесі салықтарды құру мен алудың нақтылы әдістерін анықтайды, салықтың тиісті элементері арқылы салық салудың тәртібін белгілейді.

Салық элементері болып мыналар жатады:

- **Салық субъектісі немесе салық төлеуші** – ол салықты және бюджетке басқа төлемдерді төлеуші тұлға, алайда нарық механизмі арқылы салық ауыртпалығы басқа тұлғаға салық салынушыға аударылуы мүмкін.

- **Салық салынушылар** – нақты салық ауыртпалығы (салық жүктемесі) түсетін жеке тұлғалар, түпкілікті салық төлеушілер, яғни мемлекет азаматтары.
 - **Салық объектісі** – мүлік пен іс-әрекеттер салық объектілері және салық салуға байланысты объектілер болып табылады, олардың болуына байланысты салық төлеушінің салықтық міндеттемесі
 - **Салық базасы**- салық салу объектісі мен салық салуға байланысты объектінің құндық, заттай немесе өзге де сипаттамалары, олардың негізінде бюджетке төленуге тиіс салықтар және басқа да міндетті төлемдердің сомасы анықталады.
 - **Салық өлшемі**- есеп-қисап үшін белгіленген салық объектісін өлшеу бірлігі (теңге, табыс, айналым., т.б., жердің 1 гектары, тауарды өлшеу бірлігі және басқалары)
 - **Салық мөлшерлемесі** – салық базасының өлшем бірлігіне салық есептеулерінің шамасын білдіреді. Ол салық базасының өлшем бірлігіне пайызбен немесе абсолюттік сомамен белгіленеді.
- Салық салу мөлшерлемесіне қарай мынадай болып бөлінеді.
- 1) **тұрақты салық мөлшерлемесі**- олар табыс көзіне қарамастан салық салу бірлігіне абсолюттік сомада белгіленеді (мысалы: мұнайдың 1 тоннасына, газдың 1 текше метріне) деген сияқты.
 - 2) **үйлесімді салық мөлшерлемесі** – олар салық объектісіне (оның мөлшерін саралауды есепке алмай) бірдей пайыздық қатынаста іс-әрекет етеді.
 - 3) **прогрессивті салық мөлшерлемесі** – бұл жағдайда прогрессивті салық мөлшерлемесі табыстың артуына қарай өсіп отырады. Нәтижесінде салық төлеуші салықтың үлкен абсолюттік сомасын ғана емес, сонымен бірге оның үлесін де төлейді. Прогрессивті мөлшерлемелер ең алдымен табысы көп тұлғаларға ауыртпалық түсіреді.
 - 4) **регрессивті салық мөлшерлемесі** – олар табыстың өсіне қарай төмендейді және табысы көп тұлғаларға тиімді болып келеді, ал табысы аз адамдардың иығына ауыртпалық түсіреді.
- **Салық кезеңі**- жекеленген салықтар мен басқа да міндетті төлемдерге қатысты белгіленген уақыт кезеңі салық кезеңі деп түсіндіреді, ол аяқталған соң салық базасы анықталады және бюджетке төленуге тиісті салықтар мен басқа да міндетті төлемдердің сомасы есептеледі.
 - **Салықпұл**- субъектінің бір объектіден төлейтін салық сомасы.
 - **Салық жеңілдіктері** – заңнамаға сәйкес төлеушілерді салықтан толық немесе ішінара босату.
 - **Жеңілдік кезеңдері** – салықтар бойынша заңмен белгіленген жеңілдіктердің іс-әрекет ететін уақыты.
 - **Салық төлеушілер мен салық органдарының құқықтары мен міндеттіліктері**- билік пен басқару органдарының салық заңнамасымен реттеледі.
 - **Салық бақылау**- салық қызмет органдарының салық заңнамасының орындалуын, жинақтаушы зейнетақы қорларына міндетті зейнетақы жарналарының толық және уақтылы аударылуын бақылауы.
 - Салық заңнамасын бұзған салық төлеушілерге олардың жасырған сомасын, төмендеткен табыстарын **төлеттіріп алу**, бұзу ауыртпалығына қарай үлестік немесе еселенген көлемде айыппұлдар, бюджетке төленетін мерзімін өткізіп алғаны үшін өсімдер түрінде санкциялар қолданылады.

5.4 Салықтың түрлеріне сипаттамасы.

Қазақстан Республикасындағы салықтардың, салық сипатындағы алымдардың тізбесі мыналарды кіріктіреді.

I. Салықтар

1. Корпорациялық табыс салығы.
2. Жеке табыс салығы
3. Қосылған құнға салынатын салық
4. Акциздер

5. Жер қойнауын пайдаланушылардың салықтары мен арнаулы төлемдері.
6. Экспортқа шығарылатын шикі мұнайға салынатын рента салығы.
7. Әлеуметтік салық
8. Жер салығы.
9. Көлік құралдарына салынатын салық
10. Мүлікке салынатын салық
11. Қазақстан Республикасының жасалған келісім шарттары бойынша өнімді бөлу жөніндегі үлесі.

II. Алымдар

1. Занды тұлғаларды мемлекеттік тіркегені үшін алынатын алым.
2. Жеке кәсіпкерлерді мемлекеттік тіркегені үшін алынатын алым.
3. Жылжымайтын мүлікке құқықтарды және олармен жасалған мәмілелерді мемлекеттік тіркегені үшін алым.
4. Радиоэлектрондық құралдарды және жиілігі жоғары құрылғыларды мемлекеттік тіркегені үшін алым.
5. Механикалық көлік құралдары мен тіркемелерді мемлекеттік тіркегені үшін алым.
6. Теңіз, өзен, кемелері мен шағын көлемді кемелерді мемлекеттік тіркегені үшін алым.
7. Азаматтық әуе кемелерін мемлекеттік тіркегені үшін алым.
8. Дәрігерлік заттарды мемлекеттік тіркегені үшін алым.
9. Автокөлік құралдарының ҚР-ның аумағы арқылы жүру алымы.
10. Аукциондардан алынатын алым.
11. Консулдық алым.
12. Жекеленген қызмет түрлерімен айналысу құқығы үшін лицензиялық алым.
13. Телевизиялық және радиохабар ұйымдарына радиожіілік спектрін пайдалануға бергені үшін алым.

III. Төлемақылар

1. Жер учаскелерін пайдаланғаны үшін төлемақы
2. Жер бетіндегі көздердің су ресурстарын пайдаланғаны үшін төлемақы
3. Қоршаған ортаны ластағаны үшін төлемақы
4. Жануарлар дүниесін пайдаланғаны үшін төлемақы
5. Орманды пайдаланғаны үшін төлемақы
6. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды пайдаланғаны үшін төлемақы
7. Радиожіілік спектрін пайдаланғаны үшін төлемақы
8. Кеме жүретін су жолдарын пайдаланғаны үшін төлемақы
9. Сыртқы жарнаманы орналастыру үшін төлемақы

IV. Мемлекеттік баж (пошлина)

V. Кеден төлемдері

1. Кеден бажы
2. Кеден алымдары
3. Алдын-ала шешім қабылдағаны үшін төлемақы
4. Алымдар.

Салықтан басқа Қазақстан Республикасында Салық Кодексінде белгіленген және белгілі мөлшерде бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер (міндетті ақша аударымдаы – алымдар, төлемақылар, төлемдер және т.б) іс-әрекет етеді.

Алымдар, баждар және төлемдер деп - әдетте занды және жеке тұлғалардың мемлекеттік органдардың оларға көрсететін қызметтері үшін төленетін міндетті төлемдерін айтады. Бұл төлемдердің сомасы жергілікті бюджеттердің кірісіне не белгіленген үлестерде бюджеттер мен тиісті ұйымдарға не арнаулы қызметтер көрсететін ұйымдардың, мекемелердің шығындарын ішінара немесе толық өтеу, қызметін дамытып, жетілдіру үшін түгелдей олардың қарамағына түседі.

Корпорациялық табыс салығы- бюджет түсімдерінде едәуір орын алады(27,2%)Бұл салықты Ұлттық банк пен мемлекеттік мекемелерді қоспағанда ҚР-сы резидент-занды

тұлғалары, сондай-ақ Қазақстанда қызметін тұрақты мекеме арқылы жүзеге асыратын немесе республикадағы көздерден табыс алатын бейрезидент-заңды тұлғалар төлейді. Арнаулы салық режимін қолданушы заңды тұлғалар –шағын бизнестің субъектілері, шаруа қожалықтары, заңды тұлға ауыл шаруашылығындағы өнімін өндірушілер, кәсіпкерлік қызметтің жекеленген түрлері корпорациялық табыс салығын төлейді. Корпорациялық табыс салығын салу механизмі заңды тұлғалар салықты есептеу, төлеу тәртібін, алу шарттарын, жеңілдіктер мен санкцияларды, төлеу уақытын айқындайды.

Жеке табыс салығы- Бұл төлем бойынша қаражаттардың түсімі (2001ж. Дейін жеке тұлғалардан алынатын табыс салығы) барлық салық төлемдерінің 0,9% алады. Салық салу объектілері бар жеке тұлғалар жеке табыс салығын **төлеушілер** болып есептеледі. **Салық салу объектісі** төлем көзінен салық салынатын табыстар және төлем көзінен салынбайтын табыстар болып табылады. **Салық мөлшерлемесі** баспалтақты үдеме бойынша табыстың мөлшеріне қарай 5 пайздан 20 пайызға дейін белгіленген.

Жанама салықтардың ішіндегі ең маңыздысы 1992 жылы енгізілген **қосылған құн салынатын салық(ҚҚС)** болып табылады. Салық салу объектісі материалдық шығындарсыз өндірілген өнім болып саналатын қосылған құн болып табылады: қосылған өнімге кешенді шығыстар, мысалы: жарнамаға жұмсалынатын және басқа бірқатар шығындар кіріктіріледі.

Бұл салықтың ерекшелігі- оның салық салынатын объектісі сатудан (өткізуден) түскен бүкіл түсім-ақша емес, тек салық салынатын айналым мен салық салынатын импортты қамтитын қосылған құн болып табылатындығында. ҚҚС дүние жүзінің 40-астам елдерінде, соның ішінде Еуропа экономикалық одағының 17-елінде пайдаланылады. Бұл салықтың **артықшылығы мынада:**

- ол жаңа құн жасалынған орын бойынша салық төлеушілердің үлкен тобынан алынады
- төлеушілер үшін де есептеудің салыстырмалы қарапайымдылығымен ерекшеленеді
- бағалардың өзгеруіне, төлеушінің қаржылық ахуалына, инфляция деңгейіне қарамастан мемлекет бюджетінің кірістерін қалыптастырудың сенімді және тұрақты базасын қамтамасыз етеді.

ҚҚС қазіргі кезде Қазақстан Республикасының бюджет кірістерінің аса маңызды көздерінің бірі болып табылады. Мемлекеттік бюджет кірістерінің жалпы сомасында бұл төлемнің үлес салмағы 27,1% құрайды.

Жанама салықтардың **үшінші тобына акциздер** кіреді Бюджет кірістеріндегі салықтың түсімдерінде олар 2,7% құрайды. **Акциздер** - бағаға қосылатын және сатып алушы төлейтін тауарларға салынатын салық. Акциздер көрсетілген қызметтерге де салынуы мүмкін, бұл орайда салық сомасы тарифке кіріктіріледі.

Акциз мөлшерлемелерін Үкімет бекітеді және тауар құнына пайызбен және заттық нысандағы өлшем бірлігіне абсолюттік сомада белгіленеді. Алкоголь өніміне акция мөлшерлемелері жоғарыдағыға сәйкес не одан су араластырылмаған (жүз пайыздық) таза спирттің бөлу көлеміне қарай бекітеді. Қазақстанда өндірілетін тауарларға, қызметтерге акциз салығын салу объектілері республика аумағында акцизделінетін тауарларды өзкізу немес оларды алыс-беріс негізінде ұқсатуға беру, көрсетілген қызметтерді, акцизделінетін қызметті жүзеге асыру операциялары болып табылады, импорт кезінде импортталатын акциз тауарларының көлемі немесе тауардың кедендік құны болып табылады.

Қазақстан Республикасының салық жүйесінде табиғи ресурстарды, пайдалы қазбаларды, **жер қойнауын пайдалануға** байланысты бірқатар төлемдер бар, оларды шартты түрде салықтық сипаты бар табиғи ресурстар үшін төленетін төлемдер ретінде бір топқа біріктіруге болады. Олар: үстеме пайдаға салынатын салық, жер қойнауын пайдаланушылардың арнаулы төлемдері, су үшін төленетін төлем, орманды пайдаланғаны үшін төлемдері және басқалары жатады. Аталған төлемдер негізінен ренталық сипатта болады, өйткені олардың пайда болуы мен мөлшерлемелерінің шамасы шығарылатын

және шаруашылық қызметте пайдаланатын материалды, шикізатты, минералды ресурстарды алу, тұтыну, олардың сапасы табиғат факторларымен байланысты болады.

Жер қойнауын пайдаланушылардың салықтары мен арнаулы төлемдері мыналарды кіргізеді.

1. үстеме пайдаға салынатын салық
2. жер қойнауын пайдаланушылардың арнаулы төлемдері
3. бонустар
4. роялти
5. өнімді бөлу бойынша ҚР-сының үлесі.

Бонустар- жер қойнауын пайдаланушының тіркелген төлемдері болып табылады және жер қойнауын пайдалануға жасалған келісім шартта белгіленген мөлшерлерде және тәртіппен ақша нысанында төленеді.

Роялти- пайдалы қазбаларды өндіру және техногендік құрылымдарды қайта өңдеу процесінде жер қойнауын пайдалану құқығы үшін төленетін төлем. Ақша немесе заттай нысанда төленеді.

Әлеуметтік салық- мемлекетте алынатын салықтың бірі. Әлеуметтік қорларға: зейнетақы, мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру, міндетті медициналық сақтандыру, халықты жұмыспен қамту қорларына аударылатын сақтық жарналары аударымдарының орнына енгізіледі. Әлеуметтік салықтан түсетін түсімдер мемлекеттік бюджетке 15,7% алады. ҚР-сының резидент-заңды тұлғалары, шетелдік заңды тұлғалардың филиалдары мен өкілдіктері, сондай-ақ Қазақстанда қызметтерін тұрақты мекемелер арқылы жүзеге асыратын бейрезиденттер, жеке кәсіпкерлер, жеке натариустар, адвокаттар әлеуметтік салық төлеушілер болып табылады.

Жер салығы- 1992жылы енгізілді. Жерге салынатын салықты енгізу мынадай мақсаттарды көздейді: экономикалық әдістермен жерді ұтымды пайдалану және орналастыру, жердің құнарлығын аттыру, оны қорғау жөніндегі шараларды жүргізу үшін, сонымен бірге аумақтық әлеуметтік-мәдени дамуы үшін бюджет кірістерін қалыптастыру. Жер салығын төлеу барлық жер иелері, жер пайдаланушылар, соның ішінде жалгерлер мен жер иелері үшін міндетті болады.

Мүлікке салынатын салық- тура нақты салыққа жатады, оның мөлшері мүліктің табыстылығына емес, төлеушілер мүлкінің құнына байланысты болады. Мүлікке салынатын салықты төлеудің көзі табыстың мүлікті пайдаланудың нәтижесі болып табылатындығында немесе өзге де әдістермен алынатындығына қарамастан олардың табысы болып есептеледі.

Көлік құралдарына салынатын салық- меншік құқығында салық салу объектілері бар жеке тұлғалар және меншік, шаруашылық жүргізу немесе оралымды басқару құқығында салық салу объектілері бар заңды тұлғалар, олардың құрылымдық бөлімшелері төлеушілер болып табылады.

Бақылау сұрақтары:

1. Салықтардың түсінігі және функциялары.
2. Салық классификациясы.
3. Салық салу принциптері.
4. Қазақстан Республикасында алынатын салықтар мен міндетті төлемдердің түрлері.
5. Қазақстан Республикасының Салық кодексі.
6. Салық саясаты және оның түрлері, түрлері.
7. Қазақстан Республикасының салық жүйесі, қалыптасу және даму кезеңдері.
8. Салықтарды алуды ұйымдастыру және алу әдістері.
9. Салық механизмі және оның элементтері.
10. Салықтық әкімшілендіру және бақылау.
11. Салық төлеуден жалтару және оның салдары.
12. Қазақстанның көлеңкелі экономикасына қарсы іс-қимыл бағыттары.

13. Табысқа салынатын салықтардың экономикалық мәні мен маңызы.
14. Тұтыну салығы.
15. Мүлік салығы.
16. Алымдар, алымдар, алымдар мақсаты мен түрлері.
17. Арнаулы салық режимдері.

Әдебиеттер:

1. Қ.Мырзабекқызы, А.Болганбаев. Қаржы теориясы. Шымкент: Асель. 2021
2. Г. Азретбергенова. Қаржы І, оқу - әдістемелік құралы, Түркістан 2020,
3. Г.Азретбергенова. Введение в финансы, Учебно-методическое пособие, Түркістан 2020,
4. Р.Серкебаева., Р.Смагулова. Финансы, Учебник. МОН РК, Ассоциация вузов РК. - Алматы: BOOKPRINT, 2014.
5. С.Құлпыбаев. Қаржы. Оқулық. Алматы: Экономика, 2015ж.